

ȚIGANII, necunoscuții de lângă noi

Analiza evoluției istorice a civilizației umane demonstrează că, azi, nu mai există practic, pe glob, vreo țară în care populația să fie omogenă din punct de vedere al originii etnice, limbii vorbite, culturii, credinței religioase etc.

În lumea modernă, statele sunt constituite și adăpostesc, în general, un mozaic de popoare cu o populație majoritară, alături de care coexistă, mai mult sau mai puțin pașnic, minorități etnice, grupate în anumite zone sau dispersate pe întreg teritoriul acestora. Este cunoscut faptul că apariția și destrămarea unor state s-a datorat, în primul rând, conflictelor izbucnite pe criterii etnice, conflicte care au avut ca urmări imense sacrificii umane, pierderi materiale și o încetinire sensibilă a evoluției sociale.

Țiganiile constituie, de veacuri, o problemă pentru populația majoritară din toate țările pe teritoriul cărora au sosit, au fost primiți ori prizoniți. Indiferent de atitudinile binevoitoare sau ostile cu care au fost grațiați, modul de viață specific și comportamentul ciudat, nemăiîntâlnit la alte persoane, chiar migratoare, au trezit dorința oamenilor de a ști cine sunt aceștia și de unde vin. În timp, au fost emise fel de fel de ipoteze, plecând de la înfățișare, mod de viață, comportament sau nume pe care și le atribuiau. Țiganiile au fost o vreme considerate ca descendenți ai unor coloniști romani aduși de împăratul Traian în Dacia. Alții au sugerat că țiganiile ar fi urmași ai vechilor evrei ori ai unor fugari din *Egipt* sau chiar descendenți ai hunilor lui Attila ori rămășițe ale vechilor pecenegi sau avari. S-au înregistrat și supoziții bizare conform cărora țiganiile ar fi urmașii caldeenilor ori babilonenilor. (*De fapt aceasta a fost prima ipoteză conform căreia țiganiile sunt urmașii vechilor egipteni pedepsiți de Dumnezeu pentru păcatele lor și răspândiți în toată lumea. Această ipoteză se bazează pe două elemente: în primul rând, asemănarea exterioară cu vechii egipteni , în al doilea rând asocierea care s-a făcut între predispoziția marcantă a țiganilor pentru magie și alte practici oculte și faptul că romanii își alegeau vrăjitorii exclusiv din rândurile egiptenilor. Regăsim concretizarea acestei teorii în apelativul folosit în mod poiiorativ de "Faraoni".*

Ipoteza prezentată mai sus nu a putut fi susținută nici de argumente antropologice, nici filologice, ea rămânând doar o legendă frumoasă.)

Ultimele cercetări, pornind de la analize comparative privind trăsăturile morfologice de bază și limbă, demonstrează că țiganiile sunt originari din Hindustan, o provincie din nordul Indiei actuale.

Deplasarea , în anul 1994, în India a unor reprezentanți ai țiganilor din România a avut ca rezultat culegerea de noi mărturii care confirmă că țiganiile provin din acea parte a lumii, au aceeași limbă ce aparține grupului indo-iranian și care cuprinde o bază importantă de cuvinte sanscrite (*limba de bază romană, numită și romani sau romanes are numeroase afinități cu sanscrita antică și hindustana actuală*).

Un alt aspect demn de a fi reținut este modul în care țiganiile vorbesc despre unul de-al lor numindu-l „SINTE”sau „SINDE”la singular și “SINTI” au „SINDHI” la plural, ceea ce este în legătură directă cu numele unui popor “SINDOI” aflat în partea de nord-vest a Indiei.

Prezența în vorbirea țigănească a unor cuvinte de origine grecească, rusă, românească, maghiară, spaniolă etc, nu trebuie să inducă în eroare cu privire la originea țiganilor, întrucât modul de viață tip simbiotic (*specific țigănesc*), precum și absența aproape totală a limbii scrise, conduc indubitabil la împrumutul de expresii și cuvinte proprii popoarelor pe teritoriul cărora au migrat.

Abordând problema originii și plecând de la premisa că țiganii sunt urmașii unui popor, ai unor triburi din nordul Indiei, se poate trage concluzia că ei constituie o etnie, o minoritate națională pe teritoriul statelor unde s-au așezat de sute de ani.

Unul dintre primii cercetători care au încercat să descifreze originea și numele țiganilor-doctorul în litere George Potra- afirma încă din 1939 că există atâtea denumiri pentru țigani câte popoare sunt în Europa. Astfel, belgienii și olandezii le spun HEIDENI (*în traducere însemnând păgâni*); cehii-CINKAU; nordicii-THATAS, SARAGINI; englezii-GIPSY; germanii-ZIGEUNER; italienii ZINGARO; rușii-ȚĂGAN; spaniolii și portughezii-EGYPCIANO, GITANOS; ungurii CZIGANY, FARAONE-MEZETSEG (rasa lui Faraon). Cât despre cuvântul ROM/ROMI, George Potra arată că înseamnă în limba țigănească *bărbat* iar ROMNI- *femeie*.

Legende și unele documente permit afirmația că țiganii au trăit în nordul Indiei timp de 3 sau 4 milenii constituiți într-un fel de federație destul de largă de triburi nomade. Plecarea (migrarea) lor din India s-a produs treptat și din motive diferite.

Se avansează ideea că prima migrare a avut loc între anii 420-448 la cererea monarhului persan BEHRAM GOUR, care i-a solicitat împăratului Indiei să-i trimită 12000 de muzicanți pentru petrecerile de la curtea sa. Aceștia erau de ambele sexe și se numeau Luris sau Luli.

A doua migrație a avut loc în jurul anilor 700-710, triburile Luli plecând către deșertul Gobi.

A treia migrație este semnalată prin secolul X-XI după invadarea Indiei de către A.D.MUSLIMS - conducătorul unui popor deosebit de agresiv.

În acea perioadă, întregi colectivități de populații mai albe din ținutul PAJAB au fost nevoite să părăsească locurile natale. În timp invaziile s-au repetat și migrațiile s-au mărit.

De ce nu au plecat țiganii spre Răsărit, în China sau în Japonia? Ușor de răspuns: popoarele acestor țări erau neprimitoare, legile lor erau foarte aspre cu străinii care încercau să le calce hotarele. Deci, singura cale a fost spre Vest, spre Europa și de aici, mai târziu, a urmat cucerirea pașnică a tuturor continentelor.

Data sosirii primilor țigani în Europa se situează, probabil, în jurul anului 1000, fiind consemnați documentar însă abia la începutul secolului al XIV-lea, decalajul de circa 2-300 de ani este justificat de conținutul unor documente, din care rezultă că țiganii se aflau de mult timp pe meleagurile respective.

În ceea ce privește căile de pătrundere în Europa, s-a ajuns la concluzia că țiganii au folosit trei trasee și anume: o parte au intrat pe teritoriul actualei Rusii prin estul Mării Negre, ajungând în România o dată cu hoardele de tătari. O altă parte a urmat traseul Persia-Egipt și, prin nordul Africii, au ajuns cu maurii în Spania.

Cei mai numeroși au pătruns prin Grecia și Bulgaria în întreaga Peninsulă Balcanică. Faptul că răspândirea țiganilor în Europa s-a făcut, în principal, pe acest traseu este susținut de numărul foarte mare în care erau și sunt reprezentați în România, Bulgaria și Ungaria, unde sunt semnalati prin mai multe documente la mijlocul secolului al XIV-lea, fiind primiți fără ostilitate și chiar protejați de regele Sigismund.

Din Ungaria, țiganii se scindează iarăși în două ramuri și își reiau marșul, unii spre nord ajungând chiar în Scandinavia, alții spre vest, astfel că timp de aproape un secol reușesc să “invadeze” foarte pașnic întreaga Europă.

Documentele vremii îi semnalează, în diverse ipostaze, în anul 1407 în Hildesheim, în anul 1417 la Hamburg, 1422 la Roma, 1425 în Spania, 1428 în Polonia, 1501 în Rusia, 1512 în Suedia.

Timp de aproape un secol, acești străni călători au fost primiți de populațiile locale, fapt paradoxal, ținând cont de situația socială, politică și militară în Europa în acea epocă. Pentru a putea călătorii nestingheriți, țiganii s-au dat drept pelerini, obținând documente ale unor împărați prin care li se recunoștea dreptul de a peregina .

Pe parcurs, o parte dintre ei reușesc să se sedentarizeze rapid, fiind chiar apreciați de localnici pentru priceperea lor în diverse meșteșuguri. Ei sunt căldărari, artiști, muzicanți, meșteri mari în prelucrarea metalelor, fiind folosiți la confecționarea săbiilor, flintelor, ghiulelelor de tun. *(Cercetătorii nu au reușit să stabilească exact dacă arta prelucrării metalelor au împrumutat-o țiganii de la mauri sau invers, maurii având numai meritul de a atinge performanța)*. La toate acestea se adaugă și elemente de magie: arta chiromanției (*ghicitul trecutului și viitorului în palmă*), reală sau pretinsă (*ulterior adăugându-se ghicitul cu ghiocul sau ghicitul în cărți*), fapt ce miră și fascinează masele populare, în majoritate inculte în acele vremuri, pe care superstiția le îndepărtează de religie.

Dar această “stare de grație” nu va dura mult timp și foarte curând țiganii, chiar și cei sedentarizați, prinși într-o spirală de constrângeri și interdicții, vor fi din ce în ce mai persecutați, atât de autorități cât și de populația majoritară, fiind nevoiți să se ascundă, sau să se reîntoarcă în țările cu un regim mai ospitalier și, mai târziu, chiar să treacă Oceanul Atlantic spre America.

Având grijă ca și astăzi să-și păstreze modul de viață tradițional, îngrijorând sau chiar înspăimântând cu legendele și arta lor de ghicire a viitorului, deranjând clerul în impregnarea spiritului asupra societății de atunci (refuz la creștinare sau îndemn pentru alții de a nu mai crede în clerici), făcând o concurență negustorilor și artizanilor localnici grupați în bresle, țiganii vor fi curând acuzați de toate relele, reale sau imaginare. Legile din perioada Renașterii și apoi monarhiile absolute se vor ridica cu mare severitate împotriva țiganilor, chiar dacă în particular, nobilii au tendința de a-i proteja și folosi pe latifundiile lor, în condițiile unei lipse acute a mâinii de lucru.

Sunt izgoniți mai întâi din Spania odată cu maurii și evreii, dar țiganii se ascund în păduri și munți revenind după o perioadă de timp. În Italia a existat o lege care le interzicea să stea mai mult de 2 zile în același loc. În Spania, printr-o lege aveau termen de 50 de zile să renunțe la îmbrăcămintea specifică și să se sedentarizeze, în caz contrar fiind însemnați cu fierul roșu și apoi uciși, întrucât ocupațiile lor de bază erau considerate a fi furtul și trădarea. Cele mai multe edicte contra țiganilor s-au dat în Franța.

În anul 1561 Adunarea Statelor din Orleans ordonă tuturor guvernanților să-i stârpească pe țigani prin foc și sabie. Acest edict a fost urmat de un altul la fel de sângeros în anul 1612. În anul 1572, țiganii erau izgoniți din cetățile Milan, Padova și Veneția. În Suedia, un edict de expulzare a țiganilor a fost promulgat în anul 1662. În Danemarca, Țările de Jos, ca și în Germania numeroase edicte contra țiganilor apar cu o periodicitate îngrijorătoare. Dieta din Ausburg a declarat la un moment dat în 1497: “Țiganii sunt spioni care trădează turcilor pe

creștini”, iar în anul următor aria acuzațiilor se lărgeste, acestora atribuindu-li-se rolul de : vrăjitori, magicieni, aducători de ciumă, pungași, criminali sau trădători.

Prin “noua politică europeană, trebuie să înțelegem schimbarea de atitudine a autorităților, începând cu secolul al XIX-lea ca urmare firească a instituționalizării de către Revoluția Franceză a conceptelor de drepturi și libertăți ale omului. În încercarea de justificare a schimbărilor de atitudine, autoritățile argumentează că represiunea sălbatică și crudă din secolele anterioare nu a reușit să influențeze nomadismul, nici să facă să dispară țiganii. Se renunță la măsurile de forță, adoptându-se o politică mai puțin brutală, cu conotații în special de ordin economic, care în spiritul concepțiilor sale va trebui să antreneze sfârșitul fenomenului, suprimând factorul cheie al problemei și anume nomadismul.

În acest sens s-a încercat de către autorități, mai bine de un secol, o sedentarizare a acestui popor, un complex de reglementări juridico-economice îngustând posibilitățile de rătăcire și făcând migrarea lor tot mai dificilă, fără însă a o interzice. Abia la începutul secolului al XVII-lea situația a început să se schimbe. Țiganii au ajuns o altă parte a societății care, în marea și totala ei toleranță, a apreciat eforturile și iscusința acestora de a obține și recunoaște acest rol. Ei s-au obișnuit oriunde s-au ivit ocazii ca să-și dovedească proverbiale îndemânare.

Astfel și-au luat în primire munci ca: tinichigii, lingurari, reparatori de ceaune, cizmari, împletitori de coșuri și muzicanți cu deplasări și apariții de scurtă durată în satele și cetățile ținuturilor care le asigurau întreținerea.

Promovarea drepturilor omului ca bază a unei societăți democratice a devenit, după terminarea ultimei conflagrații mondiale componentă esențială a politicii statelor vest-europene, pornind de la faptul că drepturile și îndatoririle minorităților sunt parte integrantă din drepturile și libertățile fundamentale ale tuturor cetățenilor.

Situația țăganilor sau mai bine zis problema țăganilor, a fost tratată diferențiat de la un stat la altul, însă deși linia generală, unanim acceptată, a fost inițierea unor măsuri pentru sedentarizare și asimilare (în sensul aducerii acestora la nivelul standardelor de viață moderne) , pentru Europa se disting două căi: modelul vestic și cel estic.

În Europa de Vest, după ultimul război mondial, au apărut o mulțime de asociații de caritate, deseori din inițiativa non-țăganilor, dar și organisme cu tentă etnicistă, naționalistă. La Mișcarea Naționalistă Gitană la al cărui Congres, ținut în 1971 la Londra, s-a lansat și a triumfat sloganul “Upee Rome”- adică *Sculați-vă țigani!* Tot în această perioadă reprezentanții țăganilor au întreprins o serie de acțiuni sub formă de misiuni, delegații pe lângă guvernele țărilor componente ale Consiliului European, la UNESCO etc, solicitând recunoașterea statutului de minoritate etnică și de aici tratamentul protector de care se bucură, conform convențiilor internaționale, toate minoritățile.

În Europa de Est s-a încercat asimilarea forțată, de cele mai multe ori impusă prin legi stricte cu privire la remunerarea muncii și a “parazitismului social”. Sistemul socialist nu a reușit totuși sedentarizarea fapt dovedit de problemele de delincvență actuală, pe care le suportă statele occidentale în urma exodului masiv al țăganilor după 1990, spre vestul Europei.

Fixați timp de aproape jumătate de veac în anumite arealuri, țiganii au fost primii care, după căderea “Cortinei de fier” și a regimurilor comuniste din statele Europei de Est și Centrale, au pornit în exod. Cauzele care i-au determinat să plece sunt de ordin pur economic, grevate pe specificul structural al indivizilor etniei țăganilor de a se adapta rapid la situații noi și de a încerca să profite de acestea înaintea altora. O altă etapă a fost determinată de faptul că, fără producție,

nu se poate face comerț. Scăderea producției a însemnat, în România, somaj și sărăcirea ori chiar falimentarea multor întreprinderi. Dacă la acest fenomen adăugăm dezmembrarea unor unități și distrugerea agriculturii, putem imagina un tablou sumbru privind scăderea dramatică a posibilităților de câștig și a nivelului de trai pentru masele largi de cetățeni, inclusiv pentru țigani.

Prezența și dezvoltarea etniei țiganilor în România

Luând în considerare documentele care le semnalează prezența pe teritoriul țării noastre, se poate afirma că pătrunderea țiganilor în Balcani și implicit în România s-a realizat pe un prim traseu: Persia- Caucaz-Crimeea-Moldova, apoi pe cel de-al doilea: Persia- Grecia- Bulgaria- Țara Românească. Cert este că țiganii sunt semnați în Țările Române în anul 1385 într-un document prin care domnitorul Dan Vodă donează mănăstirii Vodița “patruzeci sălașe de țigani, care să fie sloboziți de toate slujbele, dăjdiile și de venitul domniei mele”. În Țara Românească, un alt document din anul 1388 atestă că Mircea cel Bătrân “dăruiește Mănăstirii Cozia 300 sălașe de țigani,,.

În Transilvania, numărul mare al țiganilor din această perioadă a determinat adoptarea legilor referitoare la drepturile și îndatoririle lor. Fără îndoială însă îndatoririle au fost mereu mai numeroase decât drepturile. Astfel, printr-o scrisoare oficială, regina Ungariei, Isabela, poruncește autorităților din Transilvania să nu pună piedici voievozilor țiganilor în încasarea veniturilor cuvenite lor.

În Moldova și Țara Românească acești conducători ai țiganilor se numeau juzi, care se subordonau unui bulibașă.

Secolul al XVI-lea este caracterizat printr-o mărire a interesului statului față de etnia țigănească, căreia începe să-i acorde, prin reprezentanți ai acesteia, unele privilegii, fapt ce denotă atât apariția unui anumit nivel de organizare socială a acestora, cât și dorința unui control mai ușor asupra membrilor comunității țigănești, din partea puterii conducătoare.

Principalele legiuiri vechi din România care, prin conținutul lor cuprinde reglementări stricte cu privire la situația judiciară a țiganilor:

- *Codul Ipsilanti* cuprinde detalii despre actul căsătoriei între țigani
- *Codul Andronache Donici*, continuare a *Codul Ipsilanti*, admitea căsătoria doar între țigani, iar dacă se întâmpla ca unul din soți să nu fie țigan, atunci amândoi “trebuiau să rămână robi ca niște țigani”.
- *Codul Caragea* constituie de fapt Codul civil al Munteniei-țigani ce nu au stăpân sunt considerați țigani domnești
- *Legea rurală din 1864* a oferit pământ nu numai unor biserici dar, mai ales, a împroprietărit pe țărani, ca și pe clăcași ori țigani

Primele forme de organizare ale țiganilor

În luna aprilie 1933 din inițiativa Arhimandritului Calinic Popp Șerboianu, a luat ființă *Asociația generală a țiganilor din România*. Scopul ei era cel redat în manifestele intitulate “*Apel către toți țiganii din România*” și care au fost împrăștiate prin cartierele marginase ale Bucureștiului. Punctele cele mai importante ale acestui program, cu rezonanță culturală erau:

- editarea unei gazete proprii
- înființarea unor cursuri pentru adulți

- înființarea unei biblioteci
- înființarea unei universități populare țigănești
- înființarea unor grădinițe
- înființarea unor ateliere pentru meseriile specifice țigănești
- înființarea unor școli ambulante pentru țigani nomazi și încadrarea lor în asociație
- înființarea de atenee, cinematografe, cămine culturale

Cele prevăzute în capitolul Asistență socială erau la fel de interesante:

- asistență medicală gratuită
- ajutor gratuit pentru toate nevoile religioase
- înființarea unui mare cămin popular unde fiecare țigan sărac să poată dormi și să mănânce până i se găsește de lucru
- înființarea unui spital al țiganilor, aziluri de bătrâni și invalizi, băi populare etc.

De asemenea, asociația își propusese, ca scop prioritar, colonizarea țiganilor nomazi cărora să le fie dat pământ în diferite părți ale țării, asumându-și întreaga răspundere pentru statornicia și buna lor îndreptare, convinși fiind că prin aceasta vor stârpi furtul și cerșitoria.

La 8 octombrie 1933, în București a avut loc primul Congres al *Uniunii Romilor din România* sub președenția lui G.Lăzurică. Țiganii se leagă să fie patrioți dinastiei și ortodoxiei, respingând orice propagandă subversivă și periculoasă Statului Român și Bisericii Ortodoxe, alegând ziua de Sfânta Maria ca zi de reculegere anuală la biserică.

După 1944, o singură dată, sub aspect politic s-a mai acordat atenție țiganilor în campania electorală din 1946 când Blocul Partidelor democratice, din care făcea parte și P.C.R., a adresat manifeste speciale țiganilor folosind apelativul "*Frați romi și surori romanițe*". Apoi problema țiganilor a rămas o chestiune interzisă cercetătorilor și abia după Decembrie 1989, țiganii din România și-au reluat zbuțumata lor zbatere de organizare și ordonare a propriilor idealuri.

Principalele grupări de țigani

În România, distingem mai multe grupări de țigani, cele mai semnificative fiind:

- țiganii de vatră (fierari, zidari, lăutari, bișnițari)
- ursarii (colectează sticle și borcane, prezintă spectacole în aer liber)
- șătrarii (confeționează podoabe și cresc cai)
- cărămidarii
- rudarii sau lingurarii
- argintarii
- cocalarii (nu-și asigură mijloacele necesare pentru perioada de iarnă...caută prin gunoaie)
- căldărarii

Religia țiganilor este în proporție de 91% ortodoxă și sunt localizați în toate județele țării. Într-un procent mic, de 3-4%, mai întâlnim țigani de religie romano-catolică, îndeosebi în județele din Transilvania, protestanți și neoprotestanți distribuiți atât în cadrul bisericii pentecostale, cât și a celei baptiste.

Țiganii, din punct de vedere al instrucției școlare, în România, nu au fost niciodată marginalizați. Niciodată nu a existat vreun fel sau altul de segregare, nu a existat vreo lege care, în țara noastră, să interzică, să alunge ori să-i împiedice pe copiii de țigani de a merge la școală.

În momentul de față, după unele studii sociologice, doar 55,8% dintre bărbați știu să citească bine, 25,6% cu dificultate, iar 18,7% sunt complet analfabeți. Este drept, mulți dintre copiii de țigani și înainte, dar și după anii '40, au devenit nume apreciate ale vieții cultural-științifice.

În cultura lor, țiganii și-au păstrat legendele, unele brodate pe întâmplări adevărate altele de inspirație divină, dar toate contribuind la completarea unui tezaur de aur al culturii române și universale. **Judecata țigănească** s-a păstrat și are o importanță deosebită în viața de zi cu zi. Este o activitate complexă care contribuie la rezolvarea conflictului adus înaintea "instanței țigănești". Această instanță este formată dintr-un judecător ales din rândul țiganilor, reputat pentru înțelepciunea și cunoștințele sale în domeniul etniei, de regulă fiind bulibașa grupării respective. Țiganii nu admit judecata în secret, ei sunt gălăgioși, judecătorului trebuindu-i un calm deosebit pentru a putea finaliza procesul. Hotărârea judecătii țigănești este inatacabilă și va fi respectată cu strictețe de cei în cauză.

Instanța lor este una cutumiară, pe care au perpetuat-o încă din vechime, dar cu modificările făcute în funcție de evoluția societății, însă fără să depășească și să devină o instituție juridică abilitată, rămânând valabilă numai în sânul etniei.

Bibliografie

Dr.Tudor Amza, Țiganii- necunoscuți de lângă noi, Atlas-Lex, București, 1996